

**KUCHLI TA'SIR ETUVCHI ZAHARLI MODDALAR
QO'LLANILADIGAN TASHKILOTLARDA YUZAGA KELUVCHI
XAVFLARNING TASNIFI.**

Mo'minjonov Nozimjon Ne'madjon o'g'li

Namangan Davlat Texnika Universiteti

Kasimov Yusuffjon Umidjon O'g'li

Normirzayev Jo'rabek Muhammadibrohim o'g'li

j/n	12/03	12/03	13/3	13/3	19.03	19.03	26.03	26.03	27.03		at		j/n
14			2			5							8
7			-				-				7 at		
14			2			5	4	4	3				8
10			2										5
11			2					-					5
10		-	2				s						5
0			2		-		-	-					0
10		-	-				s						7
9			-		-		-						5
12			2		s								7
12			5		s							4	14
10			2										5
0			-		-		-						0
12			-		s			-			1		7
9		5			4		-	-					9
12			-		4	4	5	5	5	4			14
12			2										5
12			2										5
11			2					-					5

11			2				5					8
12			2				5				4	14
9			2				-					5
13	4	4	4	5	5	5	5	5			4	14
12			2				5				4	13
9			2				-					6
9			2									5
11			2		-			-				5
10			2									5
10			2		4		-					10
j/n	12/03	12/03	13/3	13/3	19.03	19.03	26.03	26.03	27.03		at	j/n
14			2			5						8
7			-				-				7 at	
14			2			5	4	4	3			8
10			2									5
11			2					-				5
10		-	2				s					5
0			2		-		-	-				0
10		-	-				s					7
9			-		-		-					5
12			2		s							7
12			5		s						4	14
10			2									5
0			-		-		-					0
12			-		s			-			1	7
9		5			4		-	-				9

12			-		4	4	5	5	5	4			14
12			2										5
12			2										5
11			2					-					5
11			2				5						8
12			2				5					4	14
9			2				-						5
13	4	4	4	5	5	5	5	5				4	14
12			2				5					4	13
9			2				-						6
9			2										5
11			2		-			-					5
			2										5
10													
10			2		4		-						10

o'qituvchisi

+998999720717

Annotatsiya: Ushbu maqolada yong'inlar, portlashlar, kimyoviy moddalar bilan zaxarlanishlar, avariya oqibatlarini bartaraf etish tadbirlari, ob'ektdagi mavjud bo'lgan himoya inshootlari va pana joylar, kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarni neytrallashtirishni tashkil etish, radiatsion xavfsizlikni ta'minlash va oldini olish haqida so'z brogan.

Kalit so'zlar: Radiatsion xavfsizlik, kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalar (KTZM), normalashtirish tamoyili, yong'inlar, portlashlar, kimyoviy moddalar bilan zaxarlanishlar,

Xavfli kimyo ob'ektlarda avariya sodir bo'lganda bir necha faktorlar vujudga kelishi mumkin. (yong'inlar, portlashlar, kimyoviy moddalar

bilan zaxarlanishlar). SHuning uchun qutkarish ishlarni boshlashdan oldin hamma faktorlarni nazarda tutish kerak. Chunki, yuqorida sanab o'tilgan faktorlar yana boshqa kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarni (ikkilamchi favqulodda vaziyat) keltirib chiqarishiga mumkin va bu holat qutkaruvchilarga ma'lum miqdorda xavf tug'dirishi mumkin.

Odamlarni qutqarish va himoyalash ishlari juda tez va qisqa vaqtda bajarish lozim. Avariya oqibatlarini bartaraf etish tadbirlari o'z ichiga quyidagilarni oladi:

- ob'ekt ishchi-xizmatchilariga, shaxsiy tarkibli fuqaro muhofazasi komandalariga, aholiga xavfli kimyoviy avariya va kuchli ta'sir etuvchi moddalar (KTZM) bilan zaharlangai bulutlar tarqalishi hakida elon qilish;

- ob'ektdagi mavjud bo'lgan himoya inshootlari va pana joylarga ishchi-xizmatchilarni olib chiqish;

- zaharlanish mumkin bo'lgan hududlardan aholini vaqtincha evakuatsiya qilish;

- ob'ektni karantinga ish rejimiga o'tkazish.

Ob'ekt fuqaro muhofazasi boshlig'i komandalarni va yordamga kelayotgan komandalarni ishlash rejimlari belgilaydi. Komandalarga ishlarni o'tkazish haqida buyruq beradi. Boshqarish shtabi yordamida kuchlarni avariya natijalarini bartaraf qilish ishlarini boshqaradi. Ob'ektni ishchi-xizmatchilarni va shaxsiy tarkib komandalarini shaxsiy ximoya vositalar bilan ta'minlashni tashkil etadi.

Fuqaro muhofazasi komandalari qutkarish ishlarni quyidagi tartibda olib boradi:

- avariya joyiga yo'llarni o'tkazish;

- yong'inlarni va mumkin bo'lgan portlashlarni bartaraf qilish;

- jarohatlangan joylarni va kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarni oqimlarni to'xtatib tamirlash rezerv bochkalarga, sissernalarga kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarni o'tkazish;

- kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarni neytrallashtirishni tashkil etish;

- jarohatlanganlarni topish, ularni evakuatsiya punktlarga olib borish.

Jarohatlanganlarga tibbiy yordam ko'rsatish avariya hududlaridan tashqarida ko'rsatiladi. Birinchi tibbiy yordam esa sanitariya komandalari bilan sanitariya postlarda tashkil qilinadi. Bu ishlar ko'p hollarda zaharlanish darajasini pasaytiradi.

Radiatsion xavfsizlikni ta'minlash sohasidagi davlat tomonidan tartibga solish quyidagilardan iborat:

- radiatsion xavfsizlikka doir talablarga rioya etilishini davlat tomonidan nazorat qilish va tekshirish;

- ionlashtiruvchi nurlanish manbalarini ishlatish sohasidagi faoliyatni litsenziyalash;

- qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat mahsulotlarini, ichimlik va texnik suvlarni, qurilish materiallarini va ulardan tayyorlangan buyumlarni radiatsiyaviy ifloslanish jihatidan sertifikatlash;

- barcha turdagi qurilish uchun er uchastkalari ajratilishi kelishib olinayotganda radiatsiyaviy ifloslanishni aniqlash.

Radiatsiyaviy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- normalashtirish tamoyili - ionlashtiruvchi nurlanish barcha manbalaridan fuqarolarning nurlanish olishi individual dozasini yo'l qo'yiladigan ular sog'ligiga xavfsiz bo'lgan darajadan oshmasligi;

- asoslash tamoyili - inson va jamiyat uchun keltiradigan foydasi agar (tabiiy radiatsiyaviy fonga qo'shimcha ravishda) etkazishi ehtimol tutilayotgan xavfdan ortiq bo'lmasa, ionlashtiruvchi nurlanish manbalaridan foydalanishga oid faoliyatning barcha turlarini aniqlash;

- minimallashtirish tamoyili - ionlashtiruvchi nurlanishning har qanday manбайдan foydalanilganda nurlanish olishning individual dozalarini fuqarolar sog'ligiga xavfsiz bo'lgan chegarada va nurlanish olayotgan shaxslar sonini mumkin qadar oz darajada bo'lishini saqlab turish.

Kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalar (KTZM) bilan bog'lik ob'ektlarda avariya va halokatlar oqibatlarini bartaraf etishda avariya-qutqaruv va boshqa

kechiktirib bo'lmaydigan ishlarni tashkil etish mazmuni bilan tanishib chiqamiz. Bunday ob'ektlarda o'z vaqtida va sifatli razvedka ishlarini olib borish muhim ahamiyatga ega.dir. Razvedkani radiatsiya va kimyoviy razvedka tuzilmalaridan tashkil etilgan guruh zvenolari olib boradi. Ular avariya sodir bo'lgan joyni va kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddaning turini, hudud va ob'ektning eng xavfsiz yo'nalishlarini aniqlaydi. Zaruriyati bor deb topilganda tuproq, suv va boshqa tashqi muhit ob'ektlaridan namunalar oladilar va tahlil qilish uchun laboratoriyaga yuboradilar, kiyoviy zaharlangan hudud o'chog'ida odamlarning holatlarini baholaydilar.

Kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarning hududga yoki atmosferaga tarqalayotganligini aniqlash bilanoq ob'ekt ishchi va xizmatchilari hamda yaqin-atrofdagi yashovchi aholiga xavf haqida xabar beriladi. Avariya haqidagi xabarni eshitgan aholi darhol nafas olish yo'llarini muhofaza qilish niqoblarini hamda terini muhofaza qiluvchi eng oddiy kiyimlar (plash, yoping'ich)larni kiyib olishlari kerak. Uyda bo'lgan aholi deraza va darchalarni mahkamlab yopishi, yashash joyiga tashqaridan havo kirmaydigan qilib berkitishi, elektr isitgich asboblari, gaz o'choqlari va boshqa yonayotgan asbob-uskunalarini o'chirishlari kerak.

Avariya sodir bo'lgan ob'ektda birinchi navbatda kuchli ta'sir etuvchi zaharli moddalarning to'kilishini yoki tarqalishini to'xtatish tadbirlari amalga oshiriladi. Buning uchun hududga KTZM uzatib berish tizimi yopiladi, jumraklar va boshqa yopish moslamalari yopiladi. KTZM shikastlangan idishlardan boshqa nuqsonsiz idishlarga o'tkaziladi. Ba'zi hollarda KTZM tarqalishining oldini olish maqsadida hovuzlar yoki chuqurliklar qaziladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Qodirov F.M. Mirzaeva M.B Favqulotda vaziyatlarda hayot faoliyati xavfsizligi o'quv qo'llanma. TOSHKENT-2014
2. Mo'Minjonov, N. N. (2024). Xavfsiz harakatni tashkil etishda mehnat muhofazasi fanini o'qitishni o'rni. Экономика и социум,

(6-1 (121)), 821-824.

3. Mashrabboyivich, M. S. (2024). Texnik vositalardan chiqayotgan shovqinning insonlarga bo 'layotgan ta'sirini o'rganish. *Строительство и образование*, 3(5), 131-136.

4. Mo'Minjonov, N. N. (2024). Ishlab chiqarish korhonalariidan chiqayotgan zararli moddalarni aholi turmush tarziga ta'siri. *Экономика и социум*, (12-1 (127)), 254-257.

5. Mominjonov, N. N. (2023). Atmosfera havosini ifloslanishi natijasida insonlarga bo 'layotgan ta'siri. *Экономика и социум*, (11 (114)-1), 226-230.

